

De mi is a versmondás célja? Nagyon nagy szóval: nemzetérintés.

LATINOVITS ZOLTÁN

művészetében

a magyar vers újszerű megszólaltatása

MAGYAR ÖRÖKSÉG

A színészkirály, akiből magnetikus erő áradt, aki egyszerre volt legyőzhetetlen és ugyanakkor igen könnyen sebezhető, aki viselkedésével és tetteivel dacolni mert a kultúrpolitika nagyhatalmú irányítóival, s akinek József Attila tragikus halála jutott osztályrészül... Hiszem, hogy aki ma róla nyilatkozik vagy ír, annak önmaga legszemélyesebb világából kell föltárni valami lényegit, valami legigazabbat. Latinovits jelentősége messze elhagyta a művészet határait. Életműve fájdalmas félbe-mara- dottságában is a színház- és előadóművészet önálló fejezete. Művészi pályafutása, hitvallása és tragikus sorsa önmagában is színháztörténet, sőt kortörténet. Sokoldalúsága, szorgalma és nem utolsósorban tehetsége mérhetetlen jelentőségű.

A színészi életmű mellett ott magasodik előadói életműve is. Különleges kapcsolata volt az irodalommal s legkiváltképp a költészettel. Egészen egyedi módon, szinte tudományos alaposággal készült fel a kiszemelt költemény előadására. Verselemző ábrái egyedülállóak. Különböző matematikai ábrákkal: egyenesekkel, körökkel, ellipszisekkel fejezte ki az emócióit, az életet, a halált, az örömet, a tragikumot, a szerelmet. Ilyenre még nem volt példa a szakma történetében. Mivel írói vénával is rendelkezett, engedtesék meg, hogy felidézzem az egyik, témánkhoz kapcsolódó vallomását. „Versről, a legkedvesebbéről kellene beszélnem. De lehet-e a csillagos égi mezőről a legkedvesebb csillagot kiválasztani? A tengerben a legszebb vízceppről, a legszebb hullámról beszélni? Lehet-e választani a megfoghatatlanból, amit csak érzékeinkkel érzünk? Rá lehet-e tapintani belső érzéseink közül a legszebbre, a legkedvesebbre? Az ember, a költő legszemélyesebb, legemelkedettebb, legtömörebb kifejezése a vers. A legszebb, a legszentebb játék. Valami, ami már a születése pillanatában a halhatatlanságra tart igényt. A poétaéletű ember valami titkos úton múltakból font, elhaltak energiáiból szőtt radarhálóval képes ráérezni a jövőre is. Vajon honnan ez az energia? Azt keresem, ami bennük közös, ami sorsukban, harcukban, hitvallásukban közös. Ami kiközösítésükben közös. Kell egy kapocs múlt és jelen között, hogy legyen jövő. (...) De mi is a versmondás célja? Nagyon nagy szóval: nemzetérintés. A legkiválóbb magyar verseket előadni világosan, plasztikusan, hittel és átélten, ez mindig nagyobb feladat volt ebben az országban, mint színjátszani.”

Ő kikerülhetetlen volt még azok számára is, akik legszívesebben nem vettek volna róla tudomást. Több nagy Ady- és József Attila-vers elmondhatatlan őutána. A *Szeretném, ha szeretnének*, vagy az *Íme, hát megleltem hazámat* nekem már csak az ő hangján szólal meg. S higgyék

el, ez nem elfogultság vagy önös szubjektívizmus. De egyszerre belém hasító fájdalom s felhők fölé röptető öröm. Mondhatnám, az élet teljességének érzése, melyet csak a legnagyobbak képesek megéreztetni velünk.

Barátaim, gyermekeinket semmi sem menti meg attól, hogy felnőtté váljanak. Mutassuk meg nekik minél előbb a *Szózat* vagy éppenséggel az *Előszó* előadóját. S talán majd ők is ráébrednek arra, amit Illyés Gyula írt Latinovits Zoltánról szóló gyönyörű versében:

„Rendjén úgy lett volna,
ahogy szembeszöktél dühköpésként a vonatnak,
az hátrál meg.
A bűn.
Az a konok, vak.
A világ fröccsen szét.
A pokol.
S nem ami lett:
hogy a sakál dalol, s a pacsirták vonítanak.”

Siratnivaló, hogy — mint a többi veszélyes zsenit — őt sem tudtuk megtartani.

Lukács Sándor

LATINOVITS Zoltán színpadi és filmszínész, rendező (Budapest, 1931 — Balatonszemes, 1976). Érettségi után, 1949-től először asztalos tanonc, majd hídmunkás volt. 1951 és 1955 között a Budapesti Műszaki Egyetemen tanult, és építészként diplomázott. Ez idő alatt tanulta meg a színészet alapjait. 1956-tól hat éven át a debreceni, illetve a miskolci együttes tagjaként már főszerepekhez jutott. 1962-ben a Vígszínház szerződtette. A következő nagy évadban emlékezetes alakítása volt Rómeó (Ruttkai Éva Júliája mellett), azután Orin (O’Neill: *Amerikai Elektra*), a Festő (Arthur Miller: *Közjáték Vichyben*) és Iván (Dosztojevszkij: *A Karamazov testvérek*).

Hatalmas színpadi sikert aratott szuggesztív Cipolla-figurájával (Thomas Mann: *Mario és a varázsló* — Körszínház). Már a Thália Színház tagja volt, amikor 1967-ben etalonként testesítette meg az Örnagy alakját (Örkény István: *Tóték*). Kétesztendei veszprémi szerződése során további nagyszabású drámai hőskéket keltett életre: gróf Teleki Lászlót (Illyés Gyula: *A különc*) és Willy Lomant (Arthur Miller: *Az ügynök halála*). Ugyanott rendezte meg Németh László: *Győzelem* és Gorkij: *Kispolgárok* című drámáját.

Sokat filmezett is, több mint negyven produkcióban szerepelt. Legemlékezetesebb alakítását Huszárik Zoltán *Szindbádjának* címszerepében nyújtotta. További kiemelkedő filmszerepei: Krisztyán Tódor *Az aranyemberben*, a fiatal orvos az *Oldás és kötésben*, az első kakastollas a *Szegénylegényekben*, Büky százados a *Hideg napokban*.

Utolsó filmszerepe háborzongató epizódalakítás volt *Az ötödik pecsét* (1976) nyilas tisztjeként.

Latinovits 1971-től 1973-ig az Irodalmi Színpadnál dolgozott. Már régóta ismerték kiváló versmondó képességeit. 1964-ben Radnóti eklogáit mondta el a Rádióban, és nagy feltűnést keltett *Az izgága Jézusok* címen szerkesztett estje Mezey Máriával az Egyetemi Színpadon. Ady Endre, illetve József Attila verseiből szerkesztett válogatása hanglemezen jelent meg. Kísérletezett a zenei hatású versmondás formáival: gyakorolta lépett fel a Sebő, a Kaláka és a Tolcsvay együttesrel. Elmélyült felkészüléséről adott számot *Verset mondok* című alkotói jegyzeteiben (1978-ban, posztumusz jelent meg). Keserű indulattal írt a színházi és kulturális közélet visszás állapotairól (*Ködszurkáló*, 1973).

Egész művészi munkáját a szigorú igényesség vezérelte mind önmagával, mind környezetével szemben. Fokozódó belső feszültségei vezették az önkéntes halálba.

Kitüntetései: Jászai-díj (1966), Balázs Béla-díj (1970), érdemes művész (1975), posztumusz Kossuth-díj (1990).